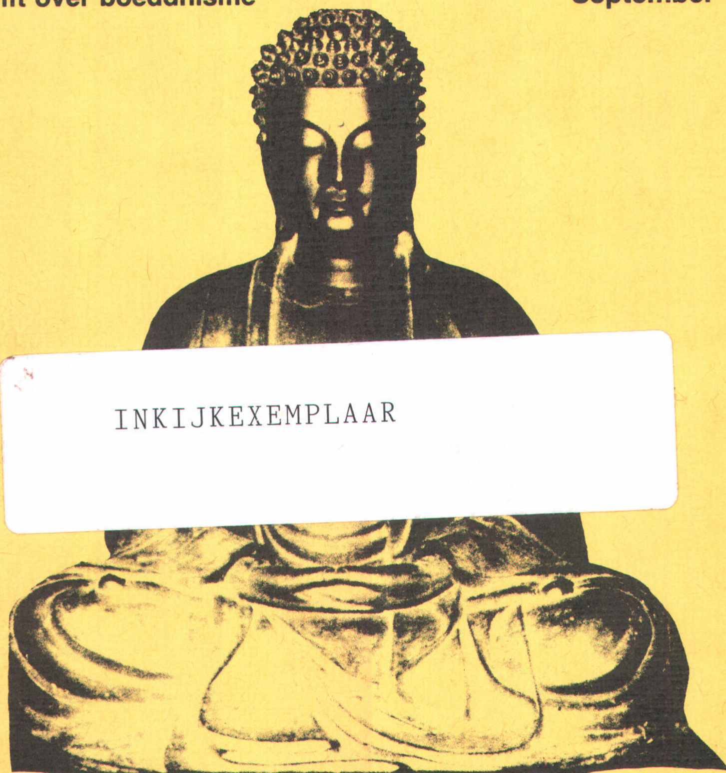
SADDHARMA

Tijdschrift over boeddhisme

September 1988

In dit nummer:

SADDHARMA - de Goede Leer - is het orgaan van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme. Het blad verschijnt viermaal per jaar.
Losse nummers: *f*. 3,--.

Redactie: I. den Boer, Storm van 's-Gravesandeweg 75, 2242 JD Wassenaar, prof. dr. R.H.C. Janssen, Nico Tydeman, dr. H.F. de Wit.

De Stichting Vrienden van het Boeddhisme is sinds 15 december 1978 de voortzetting van de Stichting Nederlands Boeddhistisch Centrum die werd opgericht op 8 november 1967. De stichting is:

- een ontmoetingsplaats voor alle vrienden van het boeddhisme;
- niet gebonden aan een boeddhistische school of groepering; de verschillende richtingen die het boeddhisme kent, komen in haar publikaties en op haar bijeenkomsten aan het woord;
- geen religieus genootschap in de engere zin van het woord.

De Stichting Vrienden van het Boeddhisme wil diegenen verenigen - welke levensovertuiging of welk geloof zij ook aanhangen - die op enigerlei wijze belangstellen in het boeddhisme of zich daarbij betrokken voelen. Zij zijn als begunstigers van harte welkom.

Begunstigers ontvangen het tijdschrift Saddharma en brochures over onderwerpen die in het kader van het boeddhisme van belang zijn en die onder auspiciën van de stichting worden uitgegeven; zij hebben het recht deel te nemen aan de landelijke lente- en herfstbijeenkomsten.

Tevens wil de stichting, onder meer door het in stand houden van een bibliotheek, fungeren als documentatiecentrum over het boeddhisme ten behoeve van begunstigers en andere belangstellenden.

Secretariaat: W.J. Roscam Abbing, Eperweg 49-18, 8072 DA Nunspeet.

Minimum-donatie 1988: *f*. 35,--. (Echtpaar *f*. 45,--, stud. *f*. 25,--). Postgiro no. 1520022 t.n.v. penningmeester stichting Vrienden van het Boeddhisme, Nijmegen.

Brochures die nog verkrijgbaar zijn:
Grondbeginselen van het boeddhisme, door Tonny Kurpershoek-Scherft,
Natuurbehoud en milieubeheer: metta en karuna, door Victor Westhoff,
Inzicht en uitzicht, twee opstellen over Zen, door Leo Boer,
Boeddhisme en psychologie, door Rob Janssen,
Oosterse meditatie en westerse psychotherapie, door Ada Herpst.
Prijs (incl. porto) *f*. 5,-- per exemplaar.

Tevens verkrijgbaar: het insigne 'Wiel van de Leer', met het woord Dharma, verguld.
Prijs (incl. porto) *f*. 17,50.

Bestellingen gelieve men te richting aan het secretariaat. Vermeldt s.v.p. duidelijk de titel van de gewenste brochure.

SADDHARMA

Jaargang 20, nr. 1 September 1988

REDACTIONEEL

MASAO ABE EN PAUL CARUS

De overeenkomsten en verschillen tussen boeddhisme en christendom boeien al vele decennia zowel westerse geleerden, theologen, als oosterse filosofen. In dit nummer van Saddharma wordt een interessant artikel van Padmavajra gepubliceerd waarin een aantal gedachten van de Japanse filosoof Masao Abe wordt vergeleken met christelijke opvattingen.

De lezer die zich verder in het onderwerp wil verdiepen, kan veel belangwekkends vinden in het langzamerhand klassieke werk van de Amerikaan dr. Paul Carus, Het evangelie van Boeddha (uitg. Ankh-Hermes, Deventer). Carus schrijft: "Het is een merkwaardig feit dat de twee grote wereldgodsdiensten, het Christendom en het Boeddhisme, zoveel treffende overeenkomst bieden in hun wijsgerige grondslag zowel als in de toepassing van hun geloof op de zedeleer, terwijl de wijze waarop zij in leerstellingen zijn vastgelegd, zo geheel verschilt."

Uit dit laatste zijn talloze misvattingen aan beide zijden voortgevloeid. De overeenkomsten zijn echter fundamenteel, aldus Carus: "Alle grote zedelijke waarheden van het Christendom zijn, naar onze mening, diep geworteld in de natuur der dingen," en datzelfde geldt ongetwijfeld voor de waarheden van het boeddhisme. Of zoals Schopenhauer het heeft gezegd: "Alles wat in het christendom waar is, is ook te vinden in het brahmanisme en het boeddhisme."

In het bijzonder de overeenkomsten tussen beide religies hielden Carus bezig. In zijn boek geeft hij een lijst van verwijzingen naar boeddhistische bronnen waaruit hij voor het "evangelie" van de Boeddha heeft geput, met de overeenkomstige plaatsen in de Bijbel. De lezer kan voor zichzelf oordelen over de vraag in hoeverre zulke overeenkomsten berusten op een oppervlakkige overeenstemming van beelden en gelijkenissen dan wel zijn terug te voeren tot 'de natuur der dingen', God, de Leegte.

• • •

JAPANSE FILOSOOF MASAO ABE IN DIALOOG MET THEOLOGEN

door Padmavajra

Op de Tiltenberg in Vogelenzang werd van 17 tot en met 19 juni een internationale conferentie gehouden, gewijd aan de relatie tussen boeddhisme en christendom. De bijeenkomst was georganiseerd door de staf van de Tiltenberg en het Nederlands Boeddhistisch Studiecentrum. Er werden voordrachten gehouden door drie bekende rooms-katholieke theologen (de Belg Van Bragt, de Amerikaan Knitter en de Duitser Waldenfels) en door de Japanner Masao Abe, een boeddhistisch filosoof. Over de denkbeelden van laatstgenoemde willen wij hier een uitvoerig verslag presenteren, gevolgd door een aantal korte opmerkingen over de bijdragen van de andere deelnemers.

Abe (73) is emeritus-hoogleraar van de universiteit van Nara (Japan). Hij is nu gastdocent Japanse filosofie aan de universiteit van Chicago (USA). Als vertegenwoordiger van de zogenaamde Kyoto-school, gesticht door Nishida (1870-1945), behoort hij tot de derde generatie van deze richting. Zijn belangrijkste leermeester was Hisamatsu (1889-1980), een directe leerling van Nishida. De Kyoto-school bouwt bruggen tussen Oost en West op het gebied van wijsbegeerte en religie. De leden van deze school zijn allen goed geverseerd in de Westerse filosofie, maar ze zijn tevens erfgenamen van de boeddhistische traditie.

De eerste voordracht van Abe tijdens deze conferentie had als titel: 'Het lijden in het licht van deze tijd'. Abe bracht de traditioneel boeddhistische opvatting naar voren dat ook het zoeken van plezier en het vermijden van leed een neiging is die leed veroorzaakt. We raken daardoor immers verstrikt in de dualiteit van plezier tegenover lijden. Aan de tegenstelling plezier-leed ligt een *existentiëel lijden* ten grondslag, dat als oorzaak ' dorst' (taṇhā) heeft. Nirvana is het te boven komen van dit verlangen. Daartoe moeten we ons niet alleen onthouden van iedere hechting aan plezier, maar ook van iedere zelf-kastijding. Boeddha predikte op dit punt de Middenweg, die niet tussen de uitersten van plezier en zelfkwelling ligt, maar deze overstijgt. De Middenweg is niet het doel van het leven, maar de *grond* van waaruit men dient te leven. Als we dit realiseren, leven we in Nirvana, gehecht aan bestaan noch aan niet-bestaan.

Boeddha ontwaakte tot ik-loosheid (anattā) door de dualiteiten van het bestaan (geboorte-dood, mens-god, lust-leed etc.) te overwinnen. Dit is het uiteindelijke heil, dat ook door ons kan worden bereikt. Voorwaarde daartoe is de dood van het Ego en het daarbij ontluikende inzicht in de Leegte (śūnyatā) van mens en wereld. Dit betekent niet dat we vervallen tot nihilisme, want de mystici spreken over dit Niets als de Godheid: een

uiterst positief begrip en niet te verwarren met dat van een persoonlijke God. In de Leegte is alles zichzelf: een kat is een kat, een tafel is een tafel. Alles behoudt in het perspectief van de Leegte zijn onderscheidenheid.

Nirvana

Welke betekenis heeft Nirvana voor ons? Abe somt de volgende vijf punten op.

1. Nirvana geeft zicht op de Uiteindelijke Werkelijkheid. De christen noemt deze: God. De boeddhist spreekt van Ontstaan in Afhankelijkheid (pratītyasamutpāda), een dynamisch relativisme dat ook een dynamisch absolutisme is. Deze visies kunnen naast elkaar bestaan. Een andere religie is niet vals, maar relatief goed. Op basis van deze houding is samenwerking van diverse religieuze denominaties zeer goed mogelijk. Hier ligt zelfs de spirituele grondslag voor een toenemende integratie in de wereld.

2. Nirvana betekent vrijheid van nihilisme, zoals van Nietsche's 'God is dood'-theorie. Nietsche's denkbeelden kunnen geen substituut voor religie zijn. Het begrip 'Leegte' is niet nihilistisch, zoals we reeds zagen, maar duidt juist de volheid der dingen aan. De filosofie van de Leegte is een radicaal realisme, dat los staat van God en de mens leidt tot waarachtige zelfbeschikking.

3. In de relatie tot de Natuur kent de christen een personalistisch denken: hij staat als mens tegenover de dingen en is het centrum van de wereld (antropocentrisme). De boeddhistische visie op Nirvana en ik-loosheid leidt tot een kosmocentrisch denken. De vrijheid van de cyclus van geboorte en dood is immers ook een kosmologisch principe.

4. Nirvana als doel heeft betekenis voor de irrationele aspecten van onze samenleving. Als voorbeeld noemt Abe de overmatige nadruk op sexualiteit in de geïndustrialiseerde maatschappij. Ook het probleem van de dood en het conflict tussen Rede en Verlangen kan worden opgelost wanneer we eenmaal inzien dat we allen gelijk zijn bij de realisatie van ik-loosheid in Nirvana. Ons 'niet-Zelf'-zijn is ons Ware Zelf. Het ontwaken hiertoe is een positief gebeuren, niet een negativistisch 'uitblussen', zoals Nirvana vaak abusievelijk wordt opgevat. Wanneer we door de overgave van onszelf beseffen: 'Ik ben niet-ik. Ik ben jij. En daarom ben ik Ik' - wat voor zin heeft het dan nog te haten of te begeren?

5. Tenslotte is Nirvana van belang voor de menselijke geschiedenis. Als er geen God als Schepper is, is er ook geen Laatste Oordeel. De geschiedenis heeft dan geen begin en geen einde. De geschiedenis eindigt in zekere zin in Nirvana, maar dit is voor de Verlichte tevens een nieuw begin van de geschiedenis, uit compassie met de wereld. De onverlichte mens is gebonden door zijn eigen karma. Hij heeft echter de

mogelijkheid daarvan bevrijd te worden door een persoonlijke keus. Als hij de beginloosheid en de eindeloosheid van het leven en van de geschiedenis (samsara) ziet, raakt hij bevrijd, realiseert hij Nirvana. De mens wordt daarmee *meester* van het eindeloze proces van transmigratie, dat zich in de tijd voltrekt. Deze realisering is een moment van Verlichting, een ervaring van Eeuwigheid of van het Tijdloze.

Christendom

Abe ging voorts in op de verschillen tussen christendom en boeddhisme. Hij beschouwt beide als religies en daarom moeten er ook overeenkomsten zijn. Hij verwerpt het christendom niet, maar contrasteert een aantal christelijke termen met boeddhistische: God-Leegte, Geloof-Verlichting, Redding-Zelfontwaking. De uiteindelijke werkelijkheid voor de christen is God, voor de boeddhist de Leegte.

In het christendom wordt het geloof in God beklemtoond, in het boeddhisme het vertrouwen in de realiteit van de Verlichting. Redding door de liefde van God staat tegenover de zelf-ontwaking tot onze Oorspronkelijke Natuur. Jezus staat centraal in het christendom; de Boeddha zei, toen hij ging sterven: ”Verlaat je niet op mij, maar verlaat je op de Dharma”. Ieder mens moet wakker worden tot de Dharma in zichzelf. Als je Boeddha ontmoet, dood hem. Alleen zo word je vrij. Dit impliceert geen redding van buiten, maar zelf-ontwaking: het Ware Zelf ontwaakt tot Zichzelf. In principe is deze staat van zijn altijd al in ons aanwezig; wij zijn nooit gescheiden van de Verlichting, alleen door onze onwetendheid zijn we ons er niet van bewust.

Waarom accepteert het boeddhisme niet de Absoluut Ene (God)? Omdat de boeddhist inziet dat alles van iets anders afhankelijk is (pratītyasamutpāda): wanneer dìt is, wordt dát niet; wanneer dìt ophoudt, houdt dát op. Zo staat het reeds in de Pali-canon. De christen voelt zich wel afhankelijk van God, maar beschouwt God niet afhankelijk van de mens. Boeddha verwierp het onveranderlijke Brahman. *Alles* is voorbijgaand, niets is onveranderlijk. Een boeddhist kan daarom geen onveranderlijke God accepteren. Ook het geloof in Jezus kan de mens, naar boeddhistische overtuiging, niet verlossen van de eindigheid en de veranderlijkheid van dit bestaan.

Ook goed en kwaad ontstaan in onderlinge afhankelijkheid. Er is geen goed zonder kwaad. Het ene is er niet eerder dan het andere. We moeten het kwade overwinnen door het goede. Maar mijn goed is niet beter dan mijn kwaad. Instemmend citeert Abe de apostel Paulus: ”Hoe meer ik goed wil doen, hoe meer ik mij van mijn kwaad bewust word”. Ik *ben* het dilemma tussen goed en kwaad. Als we ons dit realiseren, dat wil zeggen: werkelijk inzien, dan ontwaken we tot ons Oorspronkelijk Gezicht, hetgeen Verlichting is.

Wat is de praktische weg tot deze realisatie? Abe's antwoord is kort en krachtig: meditatie. Meditatie is niet een psychologische praxis. Men breekt met meditatie door het onbewuste en zelfs door het collectief onbewuste heen, zodat we de toestand van 'No-mind' bereiken, die de 'True Mind' is.

Verlossing

Abe erkent dat iedere religie gericht is op Verlossing. Religie is voor hem de hoogte, de diepte, de immanente dimensie van het bestaan. Dit noemt hij de verticale dimensie. Daarnaast is er de horizontale dimensie, waarin de transformatie van de maatschappij (social transformation) dient plaats te vinden. Individuele verlossing en sociale transformatie zijn onverbrekelijk met elkaar verbonden. Sommige religies leggen meer de nadruk op de individuele verlossing (verticale dimensie), andere meer op de sociale transformatie (horizontale dimensie). Het boeddhisme heeft altijd meer de nadruk gelegd op de verticaliteit, het christendom meer op de horizontaliteit (de vestiging van het Koninkrijk Gods). Voor de boeddhist is de enige bovenmenselijke entiteit de Dharma, die in wezen de Keten van Voorwaardelijk Ontstaan is: alles staat in onderlinge afhankelijkheid, niets is onveranderlijk, niets bestaat uit zichzelf. Ook het Nirvana is geen onveranderlijke substantie. Daarom moeten we, volgens het Lotus-sutra, ook niet hechten aan Nirvana.

De God der christenen is de bron van alle immanentie en transcendentie; de Leegte van de boeddhist is echter niet objectiveerbaar, niet immanent, niet transcendent, niet heilig, niet profaan. Ieder ding is zowel heilig als profaan onder het aspect van de Leegte. Eeuwigheid is niet te vinden aan het einde van de geschiedenis, maar is hier en nu. De boeddhist kent de paradoxale eenheid van immanentie en transcendentie, van eeuwigheid en heden. Deze eenheid is niet het *doel* waarnaar wij streven, maar wordt in het hier en nu aangetroffen. Zo zijn ook mededogen en wijsheid één, alsmede zelf-ontwaking en het wekken van anderen. Iedere activiteit in de horizontale dimensie gaat gepaard met verticale actie en omgekeerd.

Kyoto-school

Abe was een leerling van Hisamatsu in de Kyoto-school. Hisamatsu stichtte in 1943 als verlengde van deze school de zogenaamde FAS Society om tegemoet te komen aan de verwarring van vele Japanse studenten, die zich als vreedzame boeddhisten verwikkeld zagen in een vreselijke oorlog. Vele Zen-meesters en Zen-kloosters stonden aan de kant van de regering. Hisamatsu wilde een vorm van Zen bedrijven die los stond van alle traditionele Zen-organisaties en politieke complicaties.

Hij was een hervormer binnen Zen en het boeddhisme in het algemeen.

Wat betekent FAS? Het is een acronym dat staat voor: Formless self, All humankind en Suprahistorical. Dit zijn de drie dimensies van het bestaan, waarop Hisamatsu en zijn leerlingen zich wilden richten. Het 'vormloze zelf' staat voor de verticale dimensie, de diepte en de grond van de menselijke existentie, waartoe wij gewekt moeten worden. Dit is ons Ware Zelf, ons Oorspronkelijk Gezicht. De speurtocht naar dit Zelf is het primaire object van Zen. Dit Zelf is niet objectiveerbaar; het heeft geen enkele vorm. Het Zelf is niet het zelf of het ik, dat we dagelijks ervaren en dat we min of meer objectief kunnen leren kennen. Dit 'ik' is een beperkt ik. Het Onbeperkte Ik, het Ware Zelf, is ons onbekend. Om dit te leren kennen, of beter: om hiertoe te ontwaken, moeten we ons beperkte ik absoluut ontkennen, niet op een logische, verstandelijke manier, maar diep existentiëel. Christus drukte dezelfde gedachte als volgt uit: "Wie zijn leven om mijnentwille verliezen zal, hij zal het vinden". Dit vormloze Zelf is niet een objectieve Boeddha of God; het is wat ons het meest intiem is. Dat wil niet zeggen dat het Zelf zeer dicht bij het dagelijkse ik staat; het betekent: 'ik ben Ik'. Geen Boeddha of God is er buiten dit Zelf te vinden. De objectieve Boeddha (voor de boeddhist) en de objectieve God (voor de christen) zijn niet de Ware Boeddha of de Ware God.

De A van FAS staat voor 'All humankind'. Naast het Zelf moeten we ook de *wereld* onderzoeken, de horizontale dimensie. De gehele mensheid dient mede betrokken te worden bij de Verlichting, omdat mededogen er een essentiëel element van vormt.

De S van FAS voor 'Suprahistorisch' betekent dat we een standpunt buiten de historie moeten innemen om de geschiedenis van de mensheid te begrijpen en er een nieuwe richting aan te geven. Daarmee bewegen we ons buiten de zuiver natuurlijke en sociale geschiedenis naar een nieuwe wereld, waarin de menselijke waarden volkomen worden gerealiseerd. Dit betekent een opnieuw scheppen van de geschiedenis en van de mensheid in het licht van het ideaal, dat 'allen één zijn'.

Dialoog

De katholieke theologen die deelnamen aan de conferentie waren allen het boeddhisme zeer goed gezind en bleken er veel van te weten. Zij waren overtuigd van de noodzaak van dialoog in een wereld die een 'global village' is geworden, waar enerzijds een grotere eenheid gaat ontstaan en anderzijds een totale vernietiging dreigt. De religies moeten samenwerken om een nieuwe orde in de wereld te vestigen. Daarbij mag er geen sprake meer zijn van missioneren, hetgeen in strijd is met het gebod van liefde. Als men de ander liefheeft, dan respecteert men hem in zijn overtuiging en eert deze.

Zowel het exclusivisme (alleen binnen de Kerk is redding) als het inclusivisme (andere religies zijn een voorbereiding op de christelijke boodschap) werd verworpen. Men opteerde voor een pluralistisch model: gelijke rechten voor alle religies. Dat wil niet zeggen dat ze alle gelijk of hetzelfde zijn. Ze hebben echter een betekenis die onafhankelijk is van de waarheid die in Jezus is geopenbaard. Er kan wellicht waarheid in andere religies worden gevonden die niet in het christendom te vinden is. Er kunnen zelfs andere figuren (Heilanden) zijn, die bij andere volkeren en in andere tijden een zelfde rol als Jezus speelden. De christen dient te zoeken naar een voor hem relevant woord van de Boeddha en wat de christen heeft gevonden in Jezus kan ook van belang zijn voor een boeddhist.

Voorts moet de dialoog gebaseerd zijn op de overtuiging dat de ervaring van de ander op waarheid berust. Men moet echt intreden in de wereld van de ander en aannemen dat zijn leer gelijkwaardig aan de eigen opvattig is. Daarbij moet men inzien dat iedere overtuiging slechts een benadering van de waarheid kan zijn. Bovendien kunnen de opvattingen binnen een religie veranderen onder invloed van een andere. De christen kan bijvoorbeeld zijn ideeën over God wijzigen door kennis te nemen van begrippen als Leegte in het boeddhisme. De vraag is echter: 'Hoe ver kun je gaan?'

Op welk punt werd op deze conferentie overeenstemming bereikt en waar bleef er een duidelijk verschil bestaan? Uw verslaggever is van mening dat de deelnemers zich allen konden vinden in de overtuiging dat orthopraxie belangrijker is dan orthodoxie. Dat wil zeggen, dat het juiste handelen van meer belang is dan de vraag, of men wel de juiste visie op de werkelijkheid heeft.

Voor de christen is het primair werken aan de totstandkoming van het Koninkrijk Gods, dat wil zeggen een maatschappij van liefde en rechtvaardigheid. De boeddhist zal zich inzetten voor de verlichting van anderen en zichzelf en daarmee een betere samenleving pogen te creëren. Het bestrijden van oorlog en armoede, van schending van mensenrechten en van de vernietiging van ons milieu hebben prioriteit boven theologisch c.q. boeddhologisch gekibbel. De dialoog tussen de religies moet langzaam op gang komen vanuit de gemeenschappelijke betrokkenheid bij de onderdrukten en het brengen van bevrijding en redding, zowel geestelijk als materiëel. Niet God of Boeddha moet centraal staan, maar het heil van de medemens. Dit is een soteriocentrische houding (sotèria = redding), die kenmerkend geweest zou zijn voor Jezus, terwijl het Nieuwe Testament eerder christocentrisch is. Knitter typeert Jezus in zijn gerichtheid op de wereld als bepaald niet kerkcentrisch en zelfs niet als theocentrisch. Als redding het primaire doel is, dan kan de Boeddha met hem op één lijn gesteld worden.

Verschilpunten

Er werden op deze conferentie uiteraard verschilpunten geconstateerd tussen boeddhisme en christendom. Het boeddhisme heeft zich historisch meer beziggehouden met de verticale dimensie van het bestaan, zoals Abe deze onderscheidt, en daarmee met 'wijsheid'; het christendom heeft zich meer gericht op het sociale vlak (de horizontale dimensie van Abe) en daarmee op het aspect van 'compassie'. Als nu de boeddhist van de christen diens sterke betrokkenheid bij gerechtigheid zou overnemen en de christen van de boeddhist de uit meditatie gewonnen 'wijsheid' in zijn handelen zou integreren, dan zou de dialoog reeds veel vrucht hebben gedragen.

Een belangrijk verschilpunt blijft de visie op 'the Ultimate', de Uiteindelijke Werkelijkheid. Voor de christen is dit een persoonlijke entiteit, die hij God noemt, hoewel hij toegeeft dat alle woorden en beelden Hem foutief representeren. Voor de boeddhist is de Leegte de grondeloze Grond. Daarin is geen centrum te vinden, van menselijke noch van goddelijke aard. De Leegte is open in alle richtingen en daarom zijn alle wezens en dingen onderling afhankelijk. Er is geen plaats voor een goddelijke Wil die het Al bestiert. Voor uw verslaggever onbegrijpelijk was de reactie hierop van Waldenfels, dat God wel een persoon was, maar dat men niet kon spreken van Gods wil.

Indrukwekkend was het slot van de conferentie in de vorm van een oecumenische dienst, tijdens welke broederlijk naast elkaar het Hartsutra en het Gebed van Franciscus van Assisi werden gereciteerd; het Alleluia van de Russische kerk klonk naast de heiligste mantra der Tibetanen. Om ons te doordringen van de gevaren van alle georganiseerde religie werd ook een citaat voorgelezen uit de biografie van Krishnamurti van de hand van Pupul Jayakar. De aanwezigen gingen uiteen in de overtuiging, dat met deze bijeenkomst in Europa een begin was gemaakt met een nuttige dialoog tussen twee wereldreligies.

• • •

NIEUWE PENNINGMEESTER SVB

De heer J.A. de Breet te Oegstgeest is benoemd tot penningmeester van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme. Hij volgt drs. N.J.M. Arts op, die wegens drukke werkzaamheden een stapje terug doet en tweede penningmeester is geworden.

• • •

HET HOOGSTE

1. Als iemand zich ophoudt
in meningen omtrent het hoogste:
dat wat hij in de wereld het meest acht -
dan noemt hij alle anderen minderwaardig.
Daarom staat hij niet boven twistgesprekken.

2. Waarin hij voor zichzelf voordeel ziet
onder het geziene en gehoorde,
onder regels en geloften
of onder het gedachte,
dat alleen neemt hij tot zich
en neer kijkt hij op al het andere.

3. Ook dit noemen de verstandigen een hinderpaal:
wanneer men vanuit eigen standpunt
een ander als minderwaardig ziet.
Moge daarom een monnik niet steunen
op wat hij ziet, hoort of denkt
en op regels en geloften.

4. En moge hij zich in de wereld geen opinie vormen
in de vorm van 'kennis'
of ook van regels en geloften.
Laat hij zich niet presenteren als gelijke
noch zich minderwaardig of bijzonder achten.

5. Wat hij meegekregen heeft, laat hij achter
en neemt het niet weer op.
Ook zoekt hij geen steun in kennis.
Onder mensen met uitgesproken mening
kiest hij geen partij.
Evenmin valt hij terug op enige opinie.

6. Wie naar geen van beide verlangen kent:
naar bestaansvormen hier of aan gene zijde,
voor hem zijn er geen hechtingen, welke ook:
dogma's waarop men zich heeft vastgelegd.

7. Bij wat hij ziet, hoort of denkt
vormt hij zich geen enkel denkbeeld,
hoe gering ook.

Hoe zou deze wereld die brahmaan beschrijven
die geen zienswijze kent?
Niets denken ze zich uit,
niet kennen zij voorkeur,
dogma's vinden zij ongewenst.
Een brahmaan laat zich niet leiden
door regels en geloften.

8. Naar de andere oever is hij gegaan.
Zo iemand keert niet terug.

Dit heel oude sutta behoort tot de kern van de Atthakavagga. De vermaning die hier aan de monnik (=brahmaan, de mens op weg naar verlossing) wordt gegeven, lijkt in strijd met het Edele Achtvoudige Pad. Daar wordt gesproken van het juiste inzicht; hier wordt, naar het schijnt, iedere zienswijze verworpen. De Theravada-traditie meent dat alleen *valse* inzichten vernietigd dienen te worden, maar dat valt uit de tekst niet op te maken.

In dit sutta wordt gesteld dat iedere zienswijze (bij implicatie ook de boeddhistische, zoals we die nu kennen) leidt tot onheilzame twistgesprekken en tot het koesteren van de mening dat anderen een minderwaardig standpunt innemen. De mens moet zich echter radicaal van alle opinies onthouden, geen enkel standpunt innemen op grond van wat hij ziet, hoort of zelf denkt. Hij moet zich daarbij aan anderen niet superieur, niet inferieur, maar ook niet gelijk achten! Een niet geringe, bijna bovenmenselijke opgave.

Ook moet de leerling van de Boeddha niet terugvallen op vroegere overtuigingen (vers 5). Alle opinies, oude en nieuwe, moeten worden opgegeven. Ook aan regels en geloften dient hij zich niet te hechten. Voor wie werkelijk naar verlossing van deze en de 'andere' wereld streeft, kan er geen enkele binding aan welk dogma of gevestigde opinie ook bestaan (vers 5 en 6). Kennis en denkbeelden leiden tot niets. Deze radicaliteit bij het verwerpen van alle geloofsovertuigingen, dogma's, filosofische opvattingen, psychologische technieken en rituelen doet sterk denken aan de uitlatingen van Krishnamurti, die verkondigde dat de Waarheid een land is zonder paden.

Maar hoe zou de wereld de mens kunnen beschrijven die geen opvattingen over 'het hoogste' huldigt, die geen vaste gedragscodes kent (vers 7)? Het slotvers leert ons dat zo iemand verlost is (naar de andere oever is gegaan) en - volgens het oude Pali-commentaar - niet meer terugvalt in de wereld van hartstochten, zwakten, gepieker, geloofsovertuigingen en riten.
Hoe moeilijk is het Pad dat geen pad wil zijn!

Ananda en Padmavajra

BOEDDHISME IN NEDERLAND IN VOGELVLUCHT (3)

door I. den Boer

Als centraal punt voor het boeddhisme in Nederland vervulde de Stichting Nederlands Buddhistisch Centrum sinds 1957 een nuttige functie.

Bij het derde lustrum van de stichting, inmiddels omgedoopt tot de Stichting Vrienden van het Boeddhisme, kon mr. Leo Boer in Saddharma schrijven: "De richting die de stichting de eerste jaren van haar bestaan insloeg, kan naar mijn oordeel worden gekenmerkt met de woorden: een eigen en open presentatie van het boeddhisme. Illustratief daarvoor waren de z.g. Hyde Park-bijeenkomsten in Driebergen, waaraan vaak zo'n veertig tot vijftig donateurs deelnamen." Even kenmerkend was het vaak door Boer beklemtoonde streven: aanpassing van het boeddhisme aan het westerse cultuurpatroon. Hij was wars van alles wat naar 'boeddhistje spelen' zweemde.

De functie van centraal punt voor het boeddhisme in Nederland kwam treffend tot uiting toen de Dalai Lama in 1973 voor het eerst Nederland bezocht. Het bezoek werd georganiseerd onder auspiciën van het Nederlands Buddhistisch Centrum, samen met de Theosofische Vereniging Afdeling Nederland, de Soefi Beweging en de Stichting Hulp aan Tibetanen. Inmiddels probeert de Stichting Vrienden van het Boeddhisme de oorspronkelijke centrale functie opnieuw te vervullen omdat de BUN daarvoor toch minder geschikt blijkt te zijn. Een voorbeeld vormt de Boeddhistische agenda in Saddharma, waarin alle boeddhistische groeperingen in Nederland gelegenheid wordt geboden om hun activiteiten bekend te maken.

Een half jaar na de oprichting van het Buddhistisch Centrum zette Boer ook een Zen Kring op (in maart 1968), samen met een medebestuurslid van de stichting, Veronica F. Laterveer. Later werd een aanzienlijk deel van de taak van Boer in die kring overgenomen door Erik Bruijn, die de kring tot op de dag van vandaag in Amsterdam volop in leven houdt.

Tot de oprichters behoorde ook Janwillem van de Wetering, nu een bekend auteur van misdaadverhalen. Hij had geruime tijd in een Zenklooster doorgebracht en er een boek over geschreven, *De lege spiegel, ervaringen in een Japans Zen-klooster* (1971). Ondanks zijn drukke bestaan als zakenman vond hij tijd om in 1972 de redactie van Saddharma op zich te nemen. Van de Wetering hield het echter maar kort in Nederland uit. Hij verhuisde naar een kleine Zen-nederzetting in de bossen aan de Amerikaanse oostkust, waarvan hij verslag deed in zijn boek *Het dagende niets, beschrijving van een eerste bewustwording in Zen* (1973). Deze boeken hebben veel gedaan om Zen in ons land meer bekendheid te geven.

Na Zen was de volgende richting van het boeddhisme die organisatorisch vaste voet op Nederlandse bodem kreeg de Theravāda, het orthodoxe Hinayāna-boeddhisme van de Pāli Canon en zuidelijke Aziatische landen als Sri Lanka, Birma, Cambodja en Thailand. De bijeenkomsten van de Boeddhistische Vriendenkring in de jaren zestig op de Thaise ambassade in Den Haag hadden geleid tot een blijvend contact met de Londense Buddhapadipa Tempel. De echtgenote van de toenmalige Thaise ambassadeur in Nederland, mevr. Bhakdi, zelf meditatielerares, had onder anderen de meditatiemeester Chao Khun Sobhana Dhammasudhi (nu bekend als Dhirawamsa) uit Londen enige tijd in Den Haag als gast om onderricht te geven in Vipassanā-meditatie volgens de Theravāda-traditie. Mevr. Bhakdi verliet in oktober 1966 ons land wegens overplaatsing van haar man, maar de boeddhistische activiteiten vanuit de ambassade gingen voort.

In augustus 1971 kwam in het Noordhollandse Ursum ten huize van de zakenman J. Monshouwer een groepje mensen bijeen dat de mogelijkheid wilde bespreken om een Theravāda-tempel in Nederland te stichten. Monshouwer was met een Thaise vrouw getrouwd en onderhield goede betrekkingen met het Thaise ambassadeursechtpaar. Geregeld kwam op hun initiatief een monnik van de Buddhapadipa Tempel uit Londen naar Nederland om in het bijzonder voor mensen van Thaise afkomst en Nederlands-Thaise echtparen (van wie de mannen vaak afkomstig waren uit het vroegere Nederlands Oost-Indië) een voordracht te houden.

De bijeenkomst resulteerde een maand later in de oprichting van de Werkgoep tot bevordering en verdieping van het boeddhisme. De werkgroep wilde allereerst maandelijks een monnik uit de Londense tempel laten overkomen om ”voor te gaan in de verdieping van het Boeddhisme en leiding te geven aan de meditatie-oefeningen”. In een later stadium zou worden gestreefd naar de stichting van een tempel en de inrichting van een permanent verblijf van een bhikkhoe in Nederland, aldus een circulaire van 11 september 1971. Aan de werkgroep namen behalve Monshouwer onder anderen deel Veronica F. Laterveer, mevr. dr. L. Sunita Dharma, dr. H.P. Oei-Dharma en ir. H. Lemcke.

De nieuwe ambasadeur van Thailand, Sompong Sucharitkul, betoonde zich een actief pleitbezorger voor de verbreiding van het boeddhisme en vooral door zijn toedoen slaagde de werkgroep in haar tweede doelstelling. Met steun van de ambassadeur werd in juni 1972 de Werkgroep Tempel opgericht.

Bestuursleden waren o.a. mevrouw L.M. de Man-de Vicq en mevr. J. van der Veen, beiden secretaresse, terwijl Monshouwer voorzitter was. Een jaar later, op 12 augustus 1973, volgde een meer definitieve stap.

In de ambassade werd op die dag een plechtigheid gehouden ter gelegenheid van het stichten van de "Eerste Thaise Buddhistische Tempel in Nederland", op papier tenminste. Enkele weken eerder waren al twee monniken uit Thailand gearriveerd, die in de tempel zouden worden gehuisvest. De monniken waren Phra Maha Theeraphan Mettaviharee (die nu in Amsterdam woont) en Phra Samuh Pherm Ariyavamso.

De tempel werd onder de naam Wat Dhammasucharitanucharee officieel geopend op 24 oktober 1973 in Waalwijk, Talmastraat 20, in een nieuwbouwhuis op een hoek van de straat. De opening werd verricht door ambassadeur Sompong Sucharitkul, terwijl de bijeenkomst werd voorgezeten door Chao Khun Phra Medhidhammacarya, Chief Abbot van de Buddhapadipa Tempel in Londen. Twee jaar later kreeg de tempel de gemakkelijker in het Nederlandse gehoor liggende naam Buddharama Tempel.

Een voormalige boerderij, ook in Waalwijk, is nu het onderdak van deze eerste boeddhistische tempel in ons land. De keuze van Waalwijk als plaats van vestiging had te maken met het feit dat in die omgeving enkele Thaise families woonden, die bereid en in staat waren om voor het voedsel van de monniken te zorgen, zodat de regels van de monniksorde konden worden nageleefd.

Er ontstond voorts een Stichting Jonge Boeddhisten Nederland ter ondersteuning van de tempel. De Stichting richt zich nu met een eigen uitgave, *Vipassanā-Sāra,* vooral op de activiteiten van het Boeddhistisch Meditatie Centrum in Amsterdam en met name op de activiteiten van Phra Khru Kraisatavilasa, de nieuwe officiële naam van de eerw. Mettaviharee Mahāthera.

Ir. J. Bloemsma

De Thaise monniken vonden, voordat de tempel kon worden geopend, eerst onderdak in de tot 'vihāra' bestempelde woning van Monshouwer in Amsterdam, en na korte tijd bij een eigenzinnig, maar op enkele momenten in de geschiedenis van het Nederlandse boeddhisme zeer belangrijk man, ir. J. Bloemsma in Den Haag. Geboren in 1899 op Java, in het toenmalige Nederlands Oost-Indië, had hij jarenlang voor Philips Gloeilampenfabrieken in het Verre Oosten gewerkt. Daar moet hij in aanraking zijn gekomen met het boeddhisme. Terug in Europa verbleef hij geruime tijd in Parijs, waar hij kennismaakte met de beweging rond de Armeense denker Gurdjieff (1877-1949), in wiens systeem elementen uit boeddhisme en kabbalah meespeelden. Bloemsma werd na zijn vestiging in Nederland in de jaren vijftig de vertegenwoordiger van de beweging hier te lande.

Hij richtte het Boeddhistisch Instituut op, dat vooral een zeer omvangrijke bibliotheek behelsde, ondergebracht in een pand in de buurt van

zijn woonhuis in Den Haag. Het was een eenmans-instituut. Bloemsma weigerde stelselmatig elke poging om hem metterdaad in een organisatie van boeddhisten of boeddhistisch geïnteresseerden te betrekken, al was hij wel bestuurslid van o.a. het Nederlands Buddhistisch Centrum en de stichting die de tempel in Waalwijk beheerde. Zijn contacten met de tempel waren incidenteel, hoewel hij een belangrijk aandeel had in de totstandkoming ervan. De tekst van een lezing die hij hield in de Thai-tempel te Waalwijk (5 januari 1974), getiteld *Een hedendaags aspect van het Universele Lijden*, werd gepubliceerd in het eerste nummer van de tweemaandelijkse uitgave van de tempel, *"The Wheel of Dhamma"*.

Bloemsma stond tevens te boek als de regionale vertegenwoordiger van The World Fellowship of Buddhists (WFB), een organisatie opgericht in 1950 te Kandy, Sri Lanka, door de befaamde pāli-geleerde G.P. Malalasekera. Hij bezocht herhaaldelijk de conferenties van de WFB in Aziatische landen en liet op eigen kosten monniken overkomen om voordrachten te houden. Na zijn overlijden in 1986 werden het instituut en de bibliotheek opgeheven.

Vruchtbare periode

De tweede helft van de jaren zeventig was een vruchtbare periode voor de organisatorische ontwikkeling van het boeddhisme in ons land. Wat de Theravāda-richting betreft was uit de werkgroep die de oprichting van de tempel had voorbereid de Nederlandse Buddha Dhamma Stichting ontstaan, aanvankelijk om de eerste Thaise monniken alhier onderdak te bieden. Nadat de oorspronkelijke voorzitter, J. Monshouwer, de stichting had verlaten, werd grote activiteit ontplooid door een jongeman, Pierre Krul. Van bijzondere betekenis was het bezoek dat de monnik A. Jinamitto uit Indonesië in 1974 aan Nederland bracht op uitnodiging van de stichting. Krul werd aangenomen als leerling van Jinamitto, die hem in 1977 in Pacet op Java wijdde tot monnik met de naam Dharmawīranātha. In Nederland richtte de nieuwe monnik het Boeddhayāna Centrum op - in samenwerking met de Nederlandse Buddha-Dhamma Stichting. Het meditatie- en studiecentrum in Den Haag staat nog steeds onder zijn leiding. Behalve de serie Boeddhayāna Publikaties geeft hij het tijdschriftje Boeddhayāna uit, dat nu in zijn elfde jaargang is. Hij stelde boekjes en brochures samen, die in een aantal bibliotheken te vinden zijn.

Het Tibetaanse boeddhisme raakte een tiental jaren geleden eveneens gevestigd in Nederland. De boeken van Tibetaanse lama's in het Westen hadden geleid tot allerlei persoonlijke contacten tussen Nederlanders en lama's in Schotland, Zwitserland, de Verenigde Staten en India, waar de Dalai Lama zich na zijn vlucht voor de Chinese invasie van Tibet in 1959 had gevestigd.

In kort bestek zijn de volgende ontwikkelingen vermeldenswaard. Op 2 maart 1977 werd in Amsterdam het Dharma Huis geopend, nu Dharmadhatu, het eerste centrum in Europa van de Vajra-meester Chögyam Trungpa Rinpoche, de in april vorig jaar in de Verenigde Staten overleden schrijver van o.a. *Cutting through spiritual materialism* (1976). De leiding van het Dharma Huis berust bij een leerling van Trungpa, Han F. de Wit, psycholoog aan de Vrije Universiteit, door de meester zelf gemachtigd om meditatie-instructie te geven. Chögyam Trungpa Rinpoche was o.m. houder van de Kargyü-traditie (de Roodkappen) van het Tibetaanse boeddhisme en van de Nyingma-traditie.

De Nyingma-traditie is vooral aan de moderne tijd aangepast door lama Thartang Tulku Rinpoche. (De vier Tibetaanse tradities, Kargyü, Gelug, Nyingma en Sakya onderscheiden zich van elkaar door uiteenlopende accenten op de geestelijke ontwikkeling, terug te voeren op verschillende geestelijke leraren). Thartang Tulku's boek *Time, Space and Knowledge* (1977) is de voornaamste leidraad van het Nyingma Centrum Nederland, dat in een aantal plaatsen geregelde bijeenkomsten houdt over deze uiterlijk gemoderniseerde vorm van een traditie die teruggaat op de meditatiemeester Padmasambhava uit de achtste eeuw.

De derde grote traditie van het Tibetaanse boeddhisme, de Gelug (de Geelkappen), waarvan de Dalai Lama het hoofd is, heeft een Nederlands bolwerk in het Maitreya Instituut, gevestigd in Emst (Gelderland), dat ook in het midden van de jaren zeventig is ontstaan. De initiatiefneemster was (in 1976) Paula Koolkin. Zij stond in verbinding met diverse Tibetaanse lama's. In het eerste nummer van het tijdschrift Maitreya Magazine schreef de redactie: "In augustus 1979 kwamen de Tibetaanse lama's Thubten Yeshe en Zope Rinpoche voor het eerst naar Nederland. Lama Yeshe is onze voornaamste leraar. In een gesprek van lama Yeshe en het Maitreya Instituut verzocht hij ons een tijdschrift uit te geven. Lama Yeshe wil graag dat het Boeddhisme, dat zo prakties en toepasbaar is in ons dagelijks leven, uit de sfeer gehaald wordt van een vreemde, kultuurgebonden godsdienst." Dat is niet gelukt. De boeddhistische leringen zoals het instituut die onder meer door het Maitreya Magazine verspreidt, volgen nauwgezet de Tibetaanse traditie. Het lijkt bij de huidige, in Emst wonende leermeester, lama Geshe Konchog Lhundup, niet te zullen veranderen.

Ook de vierde Tibetaanse traditie, de Sakya, kreeg tien jaar geleden, in oktober 1976, een vast centrum in ons land, en wel in Den Haag. Daar vestigde Geshe Lama Sherab Gyaltsen Amipa de Sakya Thegchen Ling, als Buddhist Dharma Centre. Lama Amipa is verbonden aan het Tibetan Institute in Rikon, bij Zürich (Zwitserland), waar hij woont. Hij heeft centra gesticht in Frankrijk, Engeland, Zweden, West-Duitsland en Zwitserland, die hij geregeld bezoekt om leringen te geven. Zijn activiteiten zijn een voorbeeld van de niet door landsgrenzen beperkte verbondenheid van

boeddhisten, die karakteristiek is voor de moderne verspreiding van het Tibetaanse boeddhisme in zijn diverse vormen.

Behalve de Theravāda en het Tibetaanse boeddhisme heeft ook Zen zich sinds het einde van de jaren zestig een ruimere positie in ons land verworven. Daarbij is de relatie met de rooms-katholieke geestelijkheid opvallend. De invloed van bijvoorbeeld pater dr. H.M. Enomiya Lassalle S.J., van Duitse afkomst, maar al tientallen jaren in Japan woonachtig, is in ons land groot geweest. Hij leidt ondanks zijn hoge leeftijd nog geregeld meditatiebijeenkomsten in het Graal-centrum De Tiltenberg in Vogelenzang. Een andere westerling die, geworteld in de christelijke traditie, de geest van Zen wist te absorberen, is Karlfried Graf von Dürckheim. Zijn in het Nederlands vertaalde boeken hebben veel bijgedragen tot een begrip van Zen. Tussen het hart van de christelijke leer en Zen behoeft geen tegenstelling te bestaan, zoals D.T. Suzuki al liet zien in zijn boek *Mysticism, Christian and Buddhist* (1957). In deze sfeer ontstond, ook al meer dan dertien jaar geleden, het Zen-meditatiecentrum Theresiahoeve in Langenboom (Noord-Brabant).

Los van de organisaties die zich in redelijke mate langs de lijnen van traditionele boeddhistische richtingen ontwikkelden, verdienen twee groepen die desondanks kans hebben gezien om hier wortel te schieten, een aparte vermelding in een schetsmatig historisch overzicht van het Nederlandse boeddhisme. Dat is in de eerste plaats de beweging Friends of the Western Buddhist Order, die sinds een aantal jaren ook een bescheiden Nederlandse vestiging heeft. In zijn *Survey of Buddhism* (1957) heeft de oprichter van de FWBO, Sangharakshita, een 'helicopter-view' van het boeddhisme gegeven waarmee hij, paradoxaal gezegd, de kern van de leer tracht te benaderen. Zijn organisatie legt een duidelijk accent op de inpassing van het boeddhisme in alledaagse Westerse activiteiten.

En voorts dient te worden genoemd de woon- en leefgemeenschap Tidorp in Haamstede (Zeeland), in 1974 gesticht door Bruno Mertens. Het is een 'alternatieve' gemeenschap op boeddhistisch-meditatieve grondslag, die zich ophoudt aan de rand van de gevestigde samenleving, zoals ook de 'forest-dwellers', de boeddhistische kluizenaars, buiten de gevestigde maatschappij hun inzicht in de leer van de Boeddha trachten te verdiepen.

Een globale schets van het boeddhisme in Nederland kan ten slotte niet voorbijgaan aan een instelling die al vele jaren een vast punt in Nederland is als het gaat om het boeddhisme: het meditatiecentrum de Kosmos in Amsterdam, dat al heel lang het Zencentrum van Nico Tydeman herbergt. Tientallen boeddhistische leraren hebben er voordrachten gehouden en meditatie-instructie gegeven. Dat zij zich thuis kunnen voelen in de mêlée van richtingen en geestelijk interesse-sferen waaraan de Kosmos ruimte biedt, tekent de tolerante, open houding, jegens andere opvattingen die het boeddhisme ook in ons land kenmerkt.

• • •

BOEDDHISME IN DE HEDENDAAGSE WESTERSE CULTUUR

De Boeddhistische Unie van Europa (BUE) houdt van 7 t/m 9 oktober a.s. een internationaal congres in het Unesco-gebouw te Parijs over het thema Het boeddhisme in de hedendaagse Westerse cultuur.

Het congres begint vrijdag 7 oktober met een puja volgens de gebruiken van de Theravadins, Tibetaanse, Vietnamese en Zen-boeddhisten, gevolgd door inleidingen van de directeur-generaal van de Unesco, F. Mayor Zaragoza, de ambassadeur van Sri Lanka, Ananada W.P. Guruge, de Tibetaanse lama Dagpo Rinpoche, de president van de BUE, Bruno Portigliatti, en de president van de Boeddhistische unie van Frankrijk, Jacques Martin.

De eerste sessie op vrijdag heeft als onderwerp Boeddhisme en de dialoog tussen de religies, de tweede sessie gaat over Boeddhisme, filosofie en wetenschap.

Op zaterdag wordt in de derde sessie gediscussieerd over Boeddhisme en de samenleving, en in de vierde sessie over Boeddhisme en milieu. Deze vier bijeenkomsten worden afgerond met een uitvoerige open gedachtenwisseling.

Op zondagochtend wordt een grote boeddhistische plechtigheid gehouden, waaraan vertegenwoordigers van de voornaamste tradities zullen deelnemen. De ceremonie is bedoeld als een teken van het Europese boeddhisme in zijn verscheidenheid en eenheid.

In het Erecomité voor het congres hebben uit Nederland zitting prof.dr. R.H.C. Janssen, voorzitter van de stichting Vrienden van het Boeddhisme, en prof.dr. V. Westhoff, bestuurslid van deze stichting. Voorts maken van het Erecomité onder anderen deel uit lama Sherab Amipa, P. Chandraratana Nayaka Thera, Advayavajra dr. Karl-Heinz Gottmann, Geshe Thubten Ngawang, Achan Sumedho en Thich-Huyen-Vi. In het organisatiecomité onder leiding van Bruno Portigliatti heeft ook dr. Tonny Kurpershoek-Scherft, bestuurslid van de stichting Vrienden van het Boeddhisme, zitting in haar hoedanigheid van vice-president van de Boeddhistische Unie van Europa.

De kosten voor bijwoning van het congres bedragen 100 Franse francs (studenten 50 fr.). Inlichtingen en aanmelding bij het secretariaat van het congres: c/o Sri Lanka Delegation, M 2.08 UNESCO, 1, Rue Miollis, 75015 Paris. 4568.3040/41/42.
Het secretariaat verstrekt op verzoek een lijst van hotels, jeugdherbergen

en boeddhistische centra rondom Parijs waar deelnemers aan het congres kunnen verblijven.

Het adres van het Unesco-gebouw is: 7, Place de Fontenoy, 75700 Paris (7ème).

• • •

OUD-CURSISTEN VAN LEERHUIS BIJEEN

Voor de tweede maal organiseerde een aantal oud-cursisten van het Boeddhistisch Leerhuis een studieweekend over het boeddhisme. Er kwamen 29 deelnemers op 20 mei jl. 's avond naar het conferentieoord De Tiltenberg in Vogelenzang, dezelfde plaats waar vorig jaar het weekend werd gehouden. De bijeenkomst eindigde op 23 mei na het diner en duurde dus precies drie dagen.

In de openingsbijeenkomst zette een van de initiatiefnemers achtergrond en bedoeling van het weekend uiteen. De initiatiefnemers, oud-cursisten van het Boeddhistisch Leerhuis, hadden na het afsluiten van die cursus het gevoel dat het in Nederland voor velen die in het boeddhisme zijn geïnteresseerd en daarmee in een of andere vorm verder willen gaan, toch niet altijd even gemakkelijk is om in de praktijk aansluiting te vinden bij anderen, gesteld natuurlijk dat men daaraan behoefte heeft. Vandaar dat er vorig jaar een soort oriëntatieweekend werd gehouden.

Het succes van die bijeenkomst leidde tot het weekend van dit voorjaar. Het thema van dit weekend was: "Mogelijkheden". Er waren mogelijkheden om informatie in te winnen over diverse groeperingen in Nederland, mogelijkheden om mensen te ontmoeten en mogelijkheden om nieuwe dingen te horen en te ervaren.

Het programma bevatte drie elementen. Twee ervan waren voor alle deelnemers gezamenlijk opgezet, namelijk de avondlezingen en de discussie in de morgen. Het derde element, de zgn. presentaties van de verschillende boeddhistische richtingen in de late morgen en namiddag, bood de deelnemers de mogelijkheid een gedifferentiëerd programma naar keuze te volgen.

De ochtenden werden besteed aan een gemeenschappelijke discussie over wat bij de deelnemers leefde naar aanleiding van de avondlezing of wat als vraag opkwam. In deze samenspraak zorgde vooral de Engelse monnik tan Amaro ervoor dat de discussie in het boeddhistisch spoor bleef. Zijn inbreng bleek onmisbaar.

Iedere ochtend en middag werden drie presentaties geboden over respectievelijk het Theravada-, het Zen- en het Tibetaanse boeddhisme. Het Theravada-boeddhisme was in handen van de monniken tan Amaro en tan Analayo, die het hele weekend aanwezig waren. Maarten Houtman, Nico Tydeman en Mimi Maréchal verzorgden het Zen-gedeelte, terwijl Mary Fahrenfort, Jan van Bolhuis en Rob Janssen aspecten van het Tibetaanse boeddhisme presenteerden.

De eerste avondlezing werd gegeven door Nico Tydeman, die op de van hem bekende boeiende en heldere wijze, uiteenzette wat zijns inziens het belang van de meditatie in het boeddhisme uitmaakt.

De tweede avond hield Ernst Verwaal over boeddhisme en christendom een uitermate erudiet en fascinerend discours, waarmee hij de zaal ademloos achterliet.

De derde avond sprak Han de Wit over "De Boeddha in de palm van je hand". De Boeddha-natuur die in ons allemaal is, is hier vlakbij, zo om op te pakken. Wij houden die echter verweg op zeker een armlengte afstand en kijken ernaar.

De ruime pauze kon door de liefhebbers en nieuwsgierigen worden gebruikt voor T'ai Chi, geboden door Marita Wessels. Op een zonovergoten plek in het bos rondom De Tiltenberg demonstreerde zij hoe soepel een mens kan bewegen als allerlei blokkades zijn verdwenen. Zij liet daarbij ook de meest houterige van de deelnemers, door haar innemende wijze van lesgeven, achter met het gevoel dat alles nog niet hopeloos is.

Wim Leeuwenburgh

• • •

THERESIAHOEVE OP DE GOEDE WEG

De Theresiahoeve, het Zen-centrum in Langenboom (N.Br.), heeft de eerste stap kunnen zetten op weg naar de aankoop van de hoeve, die eigendom is van de zusters Dominicanessen van Neerbosch.

De stichting Theresiahoeve moest voor 1 juli jl. aan de eigenaressen laten weten of zij in principe bereid was om de hoeve te kopen. Deze verklaring kon alleen worden gegeven als er voldoende financiële steun door de Vriendenkring van de Theresiahoeve was toegezegd.

Coos van Heuven, voorzitter van de stichting, heeft in een rondschrijven laten weten dat deze eerste fase met succes is bekroond. "Nu dit principebesluit door ons bestuur is genomen, is de volgende 'uiterste datum' 1 december 1988, want vóór 31 december 1988 moeten hypo-

theek en notariële overdracht in orde gemaakt zijn", schrijft hij.

De koopprijs van de hoeve is 175.000 gulden. Hoe meer mensen steun geven in de vorm van een gift of lening, des te lager kan de hypotheek zijn. "Nog steeds geldt: als van de Vrienden van de Hoeve 800 mensen in staat zouden zijn een bedrag van 250 gulden te schenken (aftrekbaar van de belasting!) of te lenen, dan zouden we er al zijn", aldus de brief.

De hulp kan worden gegeven in de vorm van een gift, een lening of een borgstelling. De leningen (liefst renteloos of tegen 2,25 procent rente) wil de stichting in tien jaar terugbetalen, te beginnen in 1993. De borgstellingen (minimum ƒ 200,--, maximum ƒ 5000,--) zijn bedoeld als zekerstelling voor een hypotheek die de Triodosbank zonodig wil verstrekken.

Het gironummer van de stichting Theresiahoeve Vriendenkring te Langenboom is 4338141. Inlichtingen: 08863 - 1277.

• • •

STOEPA EN RETRAITEHUIS IN FRIESLAND

Nabij het dorpje Hantum in het noorden van Friesland wordt een dertien meter hoge stoepa gebouwd, die wordt voorzien van duizend boeddhabeelden en 100.000 miniatuur stoepa's. In de top van de stoepa zal een relikwie van de Boeddha worden aangebracht, geschonken door de Tibetaanse lama Jamgon Kongthrul Rinpoche tijdens een bezoek aan Nederland in 1987.

Het initiatief tot de bouw van dit "eerste Boeddhistische monument voor de vrede" in Nederland is genomen door de Karma Deleg Chö Phel Ling in Lelystad, die een verbouwde boerderij in Hantum in gebruik heeft als meditatiecentrum.

Als de stoepa klaar is, zal op het terrein een retraitehuis worden gebouwd, onder meer bestaande uit een tempel met een authentieke Tibetaanse inrichting, een yogaruimte en acht éénpersoonskamers. De initiatiefnemers hopen het hele project volgend jaar te kunnen voltooien.

De bouwkosten van de stoepa worden geraamd op ƒ 50.000,--, de kosten van het retraitehuis op ƒ 200.000,--, waarvan ongeveer een derde binnen is uit donaties en leningen.

Donaties kunnen worden gestort op postgiro 4499995 t.n.v. Karma Deleg Chö Phel Ling te Lelystad. Wie ƒ 100,-- of meer doneert, ontvangt als blijk van erkentelijkheid een miniatuur stoepa of een boeddhabeeldje.

Inlichtingen: Schoener 14-23, 8243 TH Lelystad, tel. 03200 - 52526.

• • •

HERFSTBIJEENKOMST SVB IN AMSTERDAM

De Herfstbijeenkomst van de stichting Vrienden van het Boeddhisme wordt gehouden op zaterdag 15 oktober a.s. in het centrum De Kosmos te Amsterdam, Prins Hendrikkade 142.

Prof.dr. K. Walf, hoogleraar theologie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, zal een inleiding houden over de Chinese leer van het Tao en het Taoïsme. Hij heeft verscheidene publicaties over dit onderwerp op zijn naam staan.

Voorts zal dr. B. Walraven, verbonden aan de Rijksuniversiteit Leiden, spreken over het boeddhisme in Korea. Mevr. M.E. Buehre-Andriessen zal het een en ander vertellen over de omstandigheden waaronder Tibetaanse nonnen, die hun geboorteland zijn ontvlucht, nu leven in India.

Een gedetailleerd programma zal de donateurs tijdig worden toegestuurd.

SPELDJE "WIEL VAN DE LEER" NOG VERKRIJGBAAR

Een verguld insigne in de vorm van het "Wiel van de Leer", met het woord Dharma als randschrift en uitgevoerd als speld, is verkrijgbaar door overmaking van *ƒ* 17,50 (inclusief verzendkosten) op postgiro nr. 1520022 t.n.v. de penningmeester stichting Vrienden van het Boeddhisme te Nijmegen.

Tevens zijn de volgende brochures verkrijgbaar:
Leo Boer: Inzicht en uitzicht, twee opstellen over Zen,
Ada Herpst: Oosterse meditatie en westerse psychotherapie,
Rob Janssen: Boeddhisme en psychologie,
Tonny Kurpershoek-Scherft: Grondbeginselen van het boeddhisme,
Victor Westhoff: Natuurbehoud en milieubeheer.

De kosten van de brochures bedragen *ƒ* 5,-- (incl. porto) per exemplaar. Bestellen door overmaking van het bedrag op de postrekening van de penningmeester onder vermelding van de titel(s) van de gewenste brochure(s).

BELANGSTELLING VOOR REGIONALE GROEPEN

Her en der in het land blijkt belangstelling te bestaan voor de vorming van regionale groepen van Vrienden van het Boeddhisme. De interesse betreft zowel studiegroepen die teksten bespreken als groepen (van grotere of kleinere omvang) die zich willen richten op meditatie.

Bij de secretaris van de stichting Vrienden van het Boeddhisme, die bij de vorming van zulke regionale groepen zijn bemiddeling wil verlenen, hebben zich belangstellenden gemeld uit de regio's Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Noord-Brabant (Waalwijk, Best), Enschede, Groningen en Zuid-Limburg.

Wie contact wenst met belangstellenden voor de groepen in een bepaalde regio kan zich schriftelijk wenden tot de secretaris, de heer W.J. Roscam Abbing, Eperweg 49-18, 8072 DA Nunspeet.

• • •

• • • • • • • • BOEDDHISTISCHE AGENDA • • • • • • • •

Vipassana-meditatie

In mei 1987 werd in Nederland de Sayagyi U Ba Khin Stichting opgericht. Voorzitter en vice-voorzitter zijn resp. Matthijs Schouten (Nijmegen) en Jo Joosten (Utrecht).
De Stichting heeft zich ten doel gesteld tweemaal per jaar een tiendaagse meditatie-cursus in Nederland te organiseren in de traditie die door Sayagyi U Ba Khin werd gevestigd.

Van 14-24 oktober wordt een dergelijke cursus gehouden in de Looz Corswarem Hoeve te Heeswijk (N.-Br.) onder leiding van Matthijs Schouten (data wijken af van de aankondiging in de vorige Saddharma).
De kosten bedragen *f* 375,–.

Algemeen informatieadres: Oude Gracht 124, 3511 AW Utrecht, tel. 030-311445.

In Groningen vinden de volgende Vipassana-activeiten plaats:
– Elke maandagavond groeps-meditatie o.l.v. Johan Tinge en Eerw. Jhananando. Aanvang: 19.00 uur.
– Gedurende acht opeenvolgende donderdagavonden (vanaf 8 september) wordt een voor iedereen toegankelijke cursus "Uitleg over verschillende facetten van het Boeddhisme" gegeven.
– Vrijdagavond 16 t/m zondagmiddag 18 september: meditatie-weekend.
– Zondag 2 oktober een lezing met dia's door Eerw. Devamitta (een Nederlandse, in Sri Lanka gewijde monnik) over het klooster Tham Krabok in Thailand, alwaar heroïne-verslaafden gedetoxineerd worden m.b.v. speciale kruidenbehandelingen. Men is welkom vanaf 19.30 uur.
– Vrijdagavond 28 t/m zondagmiddag 30 oktober: meditatie-weekend.
– Vrijdagavond 9 t/m zondagmiddag 11 december: meditatie-weekend.

Nadere informatie voor Groningen telefonisch bij Johan Tinge (050-711680) of Eerw. Jhananando (050-730064).

Tiltenberg

Weekends ter voorbereiding en voortzetting van de sesshin (een intensieve Zen-meditatie), waaraan ook beginnenden kunnen deelne-

men (er is voor hen een afzonderlijke begeleiding), worden op de Tiltenberg in Vogelenzang gehouden van 16-18 september en van 18-20 november. De coördinatie is in handen van Mimi Maréchal in samenwerking met Ursula Giger en/of Mineke van Sloten.

Inlichtingen: De Tiltenberg, Zilkerduinweg 375, 2114 AM Vogelenzang, tel. 02520-17044.

Theresiahoeve

Iedere eerste zaterdag van de maand is een zitwerkdag; begeleiding Judith Bossert of anderen van de Theresiahoeve.
Data: 1 okt., 5 nov., 3 dec. en 7 jan.

Sesshins (intensieve Zen-meditaties) en oefeningen:
– 22-25 september, o.l.v. een priester van Throssel Hole Priory.
Inlichtingen en opgaven bij Rudolf Hartoungh, tel. 050-423907.
– 15-21 oktober en 2-7 januari, begeleiding door Judith Bossert.
Inlichtingen bij Theresiahoeve, tel. 08863-1277.
– 11-18 december, o.l.v. Dennis Genpo Merzel.
Inlichtingen: Tineke Hartgers, tel. 020-945104/947835.

Plaats van deze bijeenkomsten: Theresiahoeve, Dominicanenstraat 24, 5453 JN Langeboom (N.-Br.), tel. 08863-1277.

Kosmos

In de Kosmos te Amsterdam worden drie Kanzeon Sangha Zen-weekends gehouden en wel op 24-25 september, 29-30 oktober en 26-27 november, onder leiding van Tineke Hartgers en Nico Tydeman. Deelname is mogelijk per dag (10.00-17.00 u.)

Op 16, 17 en 18 september (resp. 20.00 u., 11.00-16.30 u. en 11.00-15.00 u.) houdt John Stevens, die in Japan als leraar aan de Tohoku Fukushi Universiteit te Sendai werkt, enkele lezingen onder de titel "Zen-culture" in De Kosmos.

Opgave en inlichtingen: De Kosmos, Prins Hendrikkade 142, Amsterdam, tel. 020-267477.

Maitreya Insituut

Lama Geshe Konchog Lhundup leidt de volgende weekends (met Nederlandse vertaling):
– 7 t/m 9 oktober over "Het wiel van worden" in het kader van De twaalf schakels van afhankelijke ontstaan;
– 11 t/m 13 november over "de vier klassen van Tantra, een introductie".
De weekends beginnen vrijdagavond te 20.00 uur en worden gehouden in het Maitreya Instituut, Heemhoeveweg 2, 8166 HA Emst, (bij Apeldoorn), alwaar ook inlichtingen kunnen worden verkregen; tel. 05787-1450.

Op 5 oktober en 2 november, aanvang 19.30 uur, houdt Geshe Konchog Lhundup een lezing over het beoefenen van het Tibetaanse Boed-

dhisme in Döphan Ling, het centrum voor heelwording, Kloostertuin 23 te Molenhoek. Informatie bij Döphen Ling, tel. 080 - 584109.

Nyingma Centrum Nederland

De volgende cursussen Ruimte, Tijd en Kennis, begeleid door Robert Hartzema, worden gegeven:

– cursus van veertien bijeenkomsten op woensdag 20.30-22.30 uur, te beginnen op 14 september;

– weekendcursussen "Openen naar ruimte", 30 sept.-2 okt. en "Tijd en het persoonlijk verleden", 16-18 dec. De tijden der weekendcursussen zijn: vrijdag 20.00-22.00 u., zaterdag 10.00-18.00 u. en zondag 10.00-16.00 u.

Plaats en opgave: De Kosmos, Pr. Hendrikkade 142, Amsterdam, tel. 020-267477.

Onlangs is het Nyingma Centrum Amsterdam geopend. Er worden geregeld cursussen Kum Nye-ontspanning gegeven. Op zondag 30 oktober wordt er een lezing gehouden over Het leven van de Boeddha, op 28 november over Het transformeren van de angst.
Adres: Blasiusstraat 14-16, 1019 CR Amsterdam, tel. 020-6685905.

Dharmadhatu

Op een veelheid van dagen wordt onder auspiciën van Dharmadhatu gelegenheid geboden tot het beoefenen van zitmedatie, en worden er meditatie-oefeningen gehouden, welke korte of langere periodes duren. Ook worden er verschillende introducties en cursussen gegeven.

Inlichtingen zijn te verkrijgen op de navolgende adressen van de Dharma Studiegroepen:
Amsterdam: 1e Jacob van Campenstraat 4, 1072 BE Amsterdam, tel.: 020-794753.
Groningen: Akkerstraat 18, 9717 KJ Groningen, Lisette van Ardenne, tel. 050-711927.
Leiden: Hofdijck 13, 2341 NA Oegstgeest, Ineke de Wit, tel. 071-177466.
Utrecht: Gruttersdijk 52bis, 3514 BJ Utrecht, Rudolf van Zonneveld, tel. 030-316996.

VWBO

Van vrijdagavond 21 t/m maandagmiddag 24 oktober houden de Vrienden van de Westerse Boeddhisten Orde (VWBO) een retraite, die ook geschikt is voor beginners. De retraite wordt geleid door het Nederlandse ordelid Vajragita. Uit Engeland zullen de ordeleden Bodhimitra en Nagabodhi aanwezig zijn. Het adres is: Snijdersteeg 6, Rhenen (Achterberg). Inlichtingen: Vajragita, tel. 030-620268, en Margje Perla-Zeef, tel. 035-40963.

• •

De Boeddha-figuur op het omslag van Saddharma stelt Amida voor, de Boeddha van het Oneindige licht, gezeten in de handhouding van meditatie. Het achttiende-eeuwse Japanse beeld bevindt zich in het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden. Foto Else Madelon Hooykaas.

